

Titel: De musikalske accenterne, [Eriksson] 022-0240

Citation: "De musikalske accenterne, [Eriksson] 022-0240", i *Louis Hjelmslev og hans kreds*, s. 1. Onlineudgave fra Louis Hjelmslev og hans kreds: https://tekster.kb.dk/text/lh-texts-kapsel_022-shoot-workidacc-1992_0005_022_Eriksson_0240.pdf (tilgået 25. april 2024)

Anvendt udgave: Louis Hjelmslev og hans kreds

Ophavsret: Materialet kan være ophavsretligt beskyttet, og så må du kun bruge det til personlig brug. Hvis ophavsmanden er død for mere end 70 år siden, er værket fri af ophavsret (public domain), og så kan du bruge værket frit. Hvis der er flere ophavsmænd, gælder den længstlevendes dødsår. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

København^ Universitet Institut for Lingvistik og Fonetik Marie Bjerrum: Indlæg 21/3 1959 i kollokvium med professor Hjelmslev og fil. lie. Ulrik Eriksson.

Ad Ulrik Eriksson, *De musikalske accenterna i Åsele-målet* (ms.) . 1. Ordtoner er på en måde en dårlig terminus, idet begrebet ord i betydningen 'ordkenemati, udtryksord*' er for vag. Musikalske accenter er endnu værre; tonale accenter er bedre, men dermed siges ikke noget om, hvilke enheder disse accenter karakteriserer, kun at det er accenter af tonal karakter, d.v.s. som manifesteres ved en forskel i tonegang, til forskel fra eventuelle andre accenter, som manifesteres på anden måde, f.eks. ved trykforskelle. Man må, som foreslået, sige, at de såkaldte ordtoner karakteriserer udtryksjunktio-ner, hvilket også har været min mening, selv om det ikke er sagt tydeligt nok, men spørgsmålet er om de er udtrykskarak-teristiske i egentlig lingvistisk forstand parallelt med modulationer og accenter (x trykaccenter). Det skal jeg vende tilbage til. 2. Kritikken af de gamle er berettiget, specielt påvisningen af, at de sammenblander tryk og tone, hvilket hænger sammen med at f.eks. optegnelser med landsmålsalfabetet egentlig kun er råmateriale; sådanne optegnelser repræsenterer en afbild-ning af en individuel sproglig usus, oven i købet i en indi-viduel opfattelse, og siger ikke umiddelbart noget om det sproglige formsystem bag denne usus, selv om det principi-elt skulde være muligt ud fra et tilstrækkelig stort materi-ale at finde frem til, hvilket system denne individuelle u- sus afspejler. Sammenblandingen af f.eks. tryk og tone er på denne baggrund let forståelig, idet der jo også lingvis- tisk set er en sammenhæng, idet ordtonerne karakteriserer enheder hvis dele hver for sig karakteriseres af en tryk- accent, og desuden består der afhængighed mellem de tonale accenters manifestation og trykaccenterne, idet svagtrykket dominerer et sammenfald af tone I og ordtone II, dette alt- så set ud fra mit synspunkt, som jeg også skal vende tilba- ge til. Ud fra Deres synspunkt reduceres trykket til et manifestationsfænomen, så vidt jeg kan forstå.

2

3. Deres Opfattelse og beskrivelse af udtryksfunktionskarak-teristikkene i svensk, specielt i Åselemålet. De regner med tre forskellige accenter: Acc. I: manifesteret som $\hat{}$. Acc. II: " " nS . Acc. III:0 " » 'el. ', idet $\hat{}$ er stigende hovedtone, stigende tonegang i tryk- stærk st., vX er faldende hovedtone, faldende tonegang i tryk- stærk st./og ' er henholdsvis stigende og faldende bitone, d.v.s. stigende og faldende tonegang i trykssvag stavelse el- ler evt. ikke-trykstærk stavelse. Nu vil jeg ikke hæfte mig ved alle de forskellige mani-festationsproblemer, som De gør en del ud af, men kun ved nogle af dem, nemlig dem der forekommer mig at være af en vis betydning ved undersøgelsen af om de af Dem opstillede 3 accenter er formstørrelser i det sproglige udtrykssystem. De skriver (p. 4) > at accenterne er af tonal karakter, og at trykket kun har konnotativ funktion. Hvis De dermed tæn- ker på trykintensiteten i 2. stavelse ved den gamle ordtone II, den trykintensitet som man har ment var af en vis be- tydning for opfattelsen af denne ordtone som ordtone II, kan jeg give Dem fuldstændig ret. Men hvis De tænker på for- skellen mellem stærktryk og svagtryk i almindelighed kan jeg ikke rigtig gå med til det uden nærmere forklaring. Det forekommer mig nemlig, at Deres beskrivelse forudsætter, at Deres 3 accenter repræsenterer et forsøg på at samarbejde til én kategori det som man ellers forsøgsvis har skelnet imellem som to kategorier, nemlig de to trykaccents kate- gori og de to ordtoners kategori. De regner ikke med tryk- accenter ved siden af de opstillede 3 accenter, men i så fald forekommer det mig, at De i hvert fald må inkludere et eller andet trykforhold, når De beskriver de tre accenters manifestation, og det af flg. grund. De skriver (p. 3), at de to manifestationsvarianter af Acc. III, nemlig ' og ', forekommer under bestemte dynamiske trykforhold, nemlig relativt svagtryk. Hvad er det for en størrelse? Det at acc. III's to varianter kun forekommer under bestemte trykforhold, hvilket vil sige, at acc. III kun forekommer under bestemte trykforhold, fore-

3

kommer mig at vise, at der kan opstilles et af det tonale element uafhængigt kriterium for accenternes forekomst, idet acc. I og acc. II forekommer under andre bestemte trykfor- hold. Man kunde udtrykke det sådan, at betingelsen for acc. III's forekomst er relativt svagtryk, mens betingelsen for acc. I's og acc. II's forekomst er relativt stærktryk. Men så er de to trykaccenter form- størrelser i det sproglige ud- trykssystem. Man kunde også sige, at acc. I og acc. II mani- festeres som hver sin bestemte tonegang + rel. stærktryk og acc. III som en bestemt tonegang + rel. svagtryk, og så dre- jer det sig om manifestationsfænomener. Desuden skriver De (p. 2), at De skelner mellem selekte- rede og selekterende stavelser og mellem hoved- og bistavel- ser, som vel er andre betegnelser for det samme. Hvad er det funktionelle kriterium for adskillelsen af disse to stavelse- typer? Jeg har en fornemmelse af, at det drejer sig om pseudo- stavelser, hvis gensidige relation ikke kan indkredses til at være en relation mellem stavelsekarakteristikkene. De siger nemlig, at der ikke er kommutation mellem hoved- og bistavelse ligesom der ikke er kommutation mellem vokaler og konsonanter inden for stavelsetemaet, men de eventuelle fonetiske træk som karakteriserer vokaler i modsætning til de eventuelle fonetiske træk som karakteriserer konsonanterne kan ikke skil- les ud som karakteristik. Når der aldrig kan konstateres kommutation mellem acc. III på den ene side og acc. I og acc. II på den anden side i hovedstavelser eller bistavelser, så forekommer det mig, at acc. III er simultan med bistavelse og acc. I og acc. II med hovedstavelse, og så forudsætter de ikke hinanden på anden måde end bistavelsen forudsætter hoved- stavelsen og konsonanterne forudsætter vokalerne, og så er de ikke prosodemer. Hvis man så går lidt tilbage i Deres analyse, så stand- ser man ved f]g.: hvis hovedstavelsen har $\hat{}$ så har bistavelsen , og hvis hovedstavelsen har NN , så har bistavelsen ' , altså de to varianter af

accenten i bistavelser forudsætter hver sin accent i hovedstavelsen. Dette involverer, at vi i forvejen ved hvad der er hovedstavelse og hvad der er bistå- velse, og man kunde desuden deraf drage den konklusion, at de to bistavelsesaccenter og ikke er varianter, men inva-

4

rianter solidariske med hver sin hovedstavelsesacc., således at vi har ikke tre, men 4 accenter. I betragtning af, at der ikke er givet noget funktionelt kriterium for adskillelsen af hoved- og bistavelser i form af en opdeling i karakteristik- ker med indbyrdes relation og temaEtuden indbyrdes relation, kan disse 4 "stavelse^accenter reduceres til to junktionsac- center med indbyrdes kommutation A alrnfaade'Mgh'C'd, hvilket er det egentlige udgangspunkt for konstateringen af de såkaldte ordtoner som kommutable udtrykselementer. Hvis Deres analyse er rigtig, og det er den måske for Åselemålet og for rigssvensk, er følgende to formuleringer mulige: Enten har vi to størrelser, en selekterende manifesteret ved relativt svagtryk og ' eller ', hvorefter der er indbyrdes substitution, og en selekteret manifesteret ved relativt stærktryk og * el. sv , hvilke to størrelser har indbyrdes kommutation, men dette kræver 1, et indicium for, hvornår vi hårtog hvornår vi harNV , og 2, tilsløres derved forholdet mellem ' og '(som ganske vist ikke er kommutable) som bi- stavelsesaccenter på den ene side og'' og ^ som hovedstavelses- accenter på den anden side. Eller man kan sige, at vi har 3 størrelser, en acc. III, som er selekterende og manifesteres ved ' el. ' + relativt svag- tryk, en acc. I, som manifesteres ved + rel. stærktryk, og en acc. II, som manifesteres ved'^s + rel. stærktryk, men så er det vel i grunden simplere at skille trykket ud som etablerende udtryksjunktionen, altså som syllabietablerende karakteristik og opfatte tonegangene på anden måde. Desuden: hvad dominerer sammenfaldet ml. acc. I og acc. II i enstavede ord og i trykssvag stilling i sætningen, hvis det findes dér? I øvrigt vil jeg meget nødig dele de såkaldte ordtoner op i stavelsekaraktistikker; det forekommer mig at være det samme, som hvis man vilde lokalisere modulationerne til f.eks. det sidste ord i sætningerne. Jeg foretrækker Deres fremstilling i Åselemålet p. 27. Spørgsmålet er bare, om ordtonerne er prosodemer, hvad jeg ik- ke tror, hvilket fremgår af kollokvieresuméet fra 24/4 1957, hvortil kan føjes flg.:

5

1. trin: deling i HriiiiirØKxtocKsxiEEH: modulation og modula- tionstema, idet modulationer kan skilles ud. som karak- teristikker . 2. trin: deling i ordtone + resten, d.v.s. de udtryks- junktioner, hvortil ordtonerne er knyttet; ordtonerne har indbyrdes kombination. 3. trin: deling i accent og stavelsetema, idet accenterne skilles ud som karakteristikker 0 -'i ' kategorisering: 1. prosodemer 2. ordtoneme 3. øvrige temater (vok. og kons.). 4* Med hensyn til de af Dem opstillede negative og positive træk ved Noreens og min tolkning af Fryksdalsmålets to- nåle accenter. De to som positive anførte træk i Noreens opfattelse er efter min mening ikke positive, når jeg ikke vil slå ord- tonerne i stykker til stavelsekaraktistikker. Det giver en simplere beskrivelse ikke at gøre det. Får vi for øv- rigt ikke flere slags bistavelsesaccenter så? De som negative træk for mit vedkommende anførte: punkt 1: det komplicerer beskrivelsen, som jeg lige nævnte, at opfatte de såkaldte ordtoner som et sammen- spil af stavelsetoner. punkt 2: vi har den såkaldte circumflex el, ordtone II i enstavede ord i Fryksdalsmålet og i sønderjysk. punkt 3: der er tydelig og klar kommutation (med et utal af eksempler) mellem ordtone I og ordtone II i enstavede ord i de dialekter jeg har behandlet. Jeg vil fastholde myten om ordtonerne; de må betrag- tes som temater, som hverken er vokaler eller konsonanter. Har vi nogen parallel hertil i indholdssystemet, altså størrelser, som hverken er radikaler eller derivativer? Hvordan er det med de littauiske ordtoner?